

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Сельма
Лагерлеф*

У УДЕСНА
МАНДРІВКА

Н ІЛЬСА
З ДИКИМИ
ГУСЬМИ

Харків
«Фоліо»
2017

РОЗДІЛ 1 ЛІСОВИЙ ГНОМ

1

В маленькому шведському селі Вестменхег жив колись хлопчик на ім'я Нільс. На вигляд — звичайнісінький хлопчик.

Та годі було йому ради дати.

На уроках він ловив гав і хапав двійки, в лісі нищив пташині гнізда, гусей на дворі дражнив, курей ганяв, у корів жбурляв камінцями, а ката смикав за хвоста, ніби хвіст — це мотузка від дверного дзвоника.

Так жив він до дванадцяти років. Аж якось трапилася з ним незвичайна пригода.

А було це так.

Одного разу у неділю батько з матір'ю зібралися на ярмарок у сусіднє село. Нільс не міг дочекатися, доки вони підуть.

«Йшли б швидше! — думав Нільс, зиркаючи на батьківську рушницю, що висіла на стіні. — Хлопці луснуть від заздрощів, як побачать мене з рушницею».

Та батько ніби прочитав його думки.

— Гляди ж, з дому ані на крок! — сказав він. — Відкривай підручника й набирайся розуму. Чуєш?

— Чую, — відповів Нільс, а про себе подумав: «Як би не так, стану я гаяти недільний день на уроки».

— Вчися, синку, вчися, — сказала мати.

Вона навіть сама дістала з полиці підручник, поклала на стіл і підсунула крісло.

А батько відрахував десять сторінок і суворо наказав:
— Щоб до нашого повернення все назубок знав. Сам перевірю.

Нарешті батьки пішли.

«Добре їм, он як весело крокують! — важко зітхнув Нільс. — А я наче в мишоловку втрапив з цими уроками!».

Та що вдієш! Нільс знав, що з батьком жарти недоречні. Він знову зітхнув і всівся за стіл. Щоправда, дивився не так в книжку, як у вікно. Адже це — набагато цікавіше заняття!

За календарем був ще березень, але тут, на півдні Швеції, весна вже встигла здолати зиму. В рівчаках весело струменіла вода. На деревах набубнявіли бруньки. Буковий ліс випростав свої гілки, залякли в зимові холоди, і тепер тягнувся вгору, ніби хотів сягнути блакитного весняного неба.

А під самісіньким вікном поважно розгулювали кури, стрибали й чубилися горобці, в каламутних калюжах плескалися гуси. Навіть корови, замкнені в хліві, відчували весну й мукали на всі голоси, ніби просили: «Ви-ипусти нас, ви-ипусти нас!»

Нільсу теж хотілося і співати, і кричати, і чалапати по калюжах, і битися з сусідськими хлопчачками. Він, похнюпившись, відвернувся від вікна і втупився в книгу. Та прочитав він не багато. Букви почали чомусь стрибати перед очима, рядки то зливалися, то розбігалися... Нільс і сам не помітив, як задрімав.

Хтозна, може, Нільс так і проспав би увесь день, якби його не розбудив якийсь шурхіт.

Нільс підняв голову й насторожився.

У дзеркалі, що висіло над столом, відображалася вся кімната. Нікого, окрім Нільса, в кімнаті немає... Все наче на своєму місці, все гаразд...

Аж раптом Нільс ледь не скрикнув. Хтось відкрив кришку скрині!

У скрині мати зберігала всі свої коштовні речі. Там лежало вбрання, котре вона носила ще замолоду, — широчезні спідниці з домотканого селянського сукна, розшиті кольоровим бісером ліфи, білосніжні накрохмалені очіпки, срібні пряжки та ланцюжки.

Мати нікому не дозволяла відкривати без неї скриню, а Нільса й близько до неї не підпускала. А про те, що вона могла піти з дому, не замкнувши скрині, годі й говорити! Такого ніколи не бувало. Та й сьогодні — Нільс чудово це пам'ятав — мати двічі верталася з порога, щоб посмикати замок, — чи ж добре замкнувся?

Хто ж відімкнув скриню?

Може, поки Нільс спав, в будинок заліз злодій і тепер ховається десь тут, за дверима чи за шафою?

Нільс затамував подих і, не кліпаючи, вдивлявся у дзеркало.

Що це за тінь там, у кутку скрині? Ось вона ворухнулася... Ось поповзла по краю... Миша? Та ні, на мишу не схоже...

Нільс просто очам не вірив. На краєчку скрині примостився маленький чоловічок. Він ніби зійшов з недільної картинки в календарі. На голові — крилатий капелюх, чорний каптанчик, прикрашений мереживним комірцем та манжетами, панчохи під коліньми підв'язані пишними бантиками, а на червоних сап'янових черевичках поблискують срібні пряжки.

«Та це ж гном! — здогадався Нільс. — Справжнісінький гном!»

Мати часто розповідала Нільсу про гномів. Вони живуть у лісі. Вони вміють говорити і по-людськи, і по-пташиному, і по-звіриному. Вони знають про всі скарби, котрі, хоч сто, хоч тисячу років тому закопали в землю. Схочуть гноми — взимку на снігу зацвітуть квіти, схочуть — влітку ріки скреснуть кригою.

Ну, а боятися гномів нічого. Що поганого може зробити така крихітна істота!

До того ж гном зовсім не зважав на Нільса. Він, здається, нічого не помічав, окрім оксамитової безрукавки, розшитої дрібними річковими перлинами, що лежала у скрині на самому верху.

Поки гном милувався химерним старовинним візерунком, Нільс вже прикидав, яку б штуку утнути з дивним гостем.

От би зіштовхнути його в скриню, а потім накрити кришкою, клац! А ще можна от що...

Не повертаючи голови, Нільс роззирнувся довкола. У дзеркалі вся кімната була мов на долоні. На полицях в чіткому порядку вишикувалися кавник, чайник, миски, каструлі... Біля вікна — комод, заставлений усякою всячиною... А онде на стіні — поруч з батьківською рушницею — сачок для ловлі мух. Саме те, що треба!

Нільс обережно зісковзнув на підлогу і зірвав сачок з цвяшка.

Один помах — і гном затріпотів у сітці, як спіймана бабка.

Його крислитий капелюх з'їхав набік, ноги зашпорталися в полах каптанчика. Він вовтузився на дні сітки й безпорадно розмахував руками. Та щойно йому вдавалося трошки підвестися, Нільс струшував сачок, і гном знову сповзав донизу.

— Послухай-но, Нільсе, — почав врешті благати гном, — відпусти мене на волю! Я дам тобі за це золоту монету, велику, як гудзик на твоїй сорочці.

Нільс на хвильку замислився.

— Що ж, це, мабуть, непогано, — сказав він і перестав розгойдувати сачок.

Чпляючись за ріденьку тканину, гном спритно поліз нагору. Він вже вхопився за залізний обруч, і над краєм сітки з'явилася його голова...

Тут Нільсу спало на думку, що він продешевив. Адже на додачу до золотої монетки можна було б зажадати, щоб гном вчив за нього уроки! Та хіба ж мало чого можна було придумати! Гном тепер на все погодиться! Коли сидиш в сачку, не сперечатимешся.

І Нільс знову струснув сітку.

Аж раптом хтось відважив йому добрячого ляпаса. Сітка випала у нього з рук, а сам він стрімголов відкотився у куток.

2

Якусь мить Нільс лежав нерухомо, потім, крякучи й охаючи, підвівся.

Гнома вже й слід пропав. Скриня була замкнена, а сачок висів на своєму місці — поруч з батьківською рушницею.

«Наснилося мені все це, чи що? — подумав Нільс. — Та ні ж бо, права щока горить, наче по ній пройшлися праскою. Це гном так мене огрів! Звісно, батько з матір'ю не повірять, що гном побував у нас в гостях. Скажуть: все це чергові вигадки, щоб уроки не вчити. Ні, як не крути, а треба знову сідати за книгу!»

Нільс ступив два кроки й зупинився. З кімнатою щось коїлося. Стіни їх маленького будиночка розсунулися, стеля подалася високо вгору, а крісло, на якому Нільс завжди сидів, височіло над ним неприступною горою. Щоб вилізти на нього, Нільсу довелося дертися по витій ніжці, наче по кострубатовому дубовому стовбуру. Книга як і раніше лежала на столі, але вона була такою величезною, що зверху сторінки Нільс не міг розгледіти жодної букви. Він влігся животом на книгу й поповз від рядка до рядка, від слова до слова. Він геть вибився із сил, поки прочитав одну фразу.

— Та що ж це таке? Так і до завтрашнього дня до кінця сторінки не дістанешся! — вигукнув Нільс й рукавом витер піт з чола.

І раптом він побачив, що з дзеркала на нього дивиться крихітний чоловічок — точнісінько такий, як той гном, що попався до нього в сітку. Тільки одягнений по-іншому: в шкіряних штанах, в жилетці і в картатій сорочці з великими гудзиками.

— Гей ти, чого тобі тут треба? — крикнув Нільс і погрозив чоловічкові кулаком.

Чоловічок теж погрозив кулаком Нільсу.

Нільс взявся в боки й висолопив язика. Чоловічок теж взявся в боки і показав Нільсу язика.

Нільс тупнув ногою. І чоловічок тупнув ногою.

Нільс стрибав, крутився дзигною, розмахував руками, та чоловічок не відставав від нього. Він теж стрибав, теж вертівся дзигною й розмахував руками.

Тоді Нільс сів на книгу й гірко заплакав. Він зрозумів, що гном зачарував його, і що маленький чоловічок, який дивився на нього з дзеркала, — це він сам, Нільс Хольгерсон.

«А може, це все-таки сон?» — подумав Нільс.

Він міцно примружився, потім — щоб зовсім прокинутися — ущипнув себе щосили і, почекавши з хвилику, знову від-

крив очі. Ні, він не спав. І рука, яку він ущипнув, боліла посправжньому.

Нільс підібрався до самого дзеркала і ткнувся в нього носом. Так, це він, Нільс. Тільки був він тепер завбільшки з горобця.

«Треба знайти гнома, — вирішив Нільс. — Може, гном просто пожартував?»

Нільс сповз по ніжці крісла на підлогу й обнишпорив всі закутки. Він заліз під лаву, під шафу, — зараз йому це було неважко, — заліз навіть у мишачу нірку, проте гнома ніде не було.

Лишалася ще надія — гном міг сховатися на підвір'ї.

Нільс вибіг у сіни. Де ж його черевики? Вони мають стояти біля дверей. І сам Нільс, і його батько з матір'ю, і всі селяни в Вестменхезі, та й у всіх селах Швеції, завжди залишають свої черевики біля порога. Адже черевики дерев'яні. В них ходять тільки по вулиці, а вдома знімають.

Та як же він, такий маленький, впорається тепер зі своїми величезними, важкими черевичками?

І тут Нільс побачив перед дверима пару крихтних черевичків. Спочатку він зрадів, а потім злякався. Якщо гном зачарував навіть черевики, отже, він і не збирається зняти закляття з Нільса!

Ні, ні, треба якнайшвидше знайти гнома! Треба просити його, благати! Ніколи, ніколи більше Нільс нікого не скривдить! Він стане найслухнянішим, найзразковішим хлопчиком...

Нільс сунув ноги в черевички і прослизнув у двері. Добре, що вони були прочинені. Інакше хіба зміг би він дотягнутися до клямки й відсунути її!

Біля ганку, на старій дубовій дошці, перекинутій через калюжу, стрибав горобець. Щойно горобець побачив Нільса, він застрибав ще швидше й зацвірінькав на все своє гороб'яче горло. І — диво дивне! — Нільс його чудово розумів.

— Подивіться-но на Нільса! — кричав горобець. — Подивіться-но на Нільса!

— Кукуруку! — весело закричав півень. — Скиньмо його в ріку!

А кури залопотіли крилами й навперебій закудкудакали:

— Так йому й треба! Так йому й треба!